

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālrunis: 67036801, 67036716, 67036721
Fakss: 67210823, 67285575; e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

Rīga

Nr. _____

Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas priekšsēdētājam A.Judina kungam

*Par Saeimas Juridiskās komisijas piedāvāto
redakciju Krimināllikuma 74.¹pantam*

Tieslietu ministrijā ir saņemta Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2014.gada 25.aprīļa vēstule Nr.9/6–2–n/79–11/14 ar lūgumu paust viedokli par Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas (turpmāk – apakškomisija) piedāvāto redakciju Krimināllikuma (turpmāk – KL) **74.¹panta dispozīcijai**, kas iesniegta pie likumprojekta „Grozījumi Krimināllikumā” (Nr.749/Lp11) (turpmāk – likumprojekts) pirms trešā lasījuma, un ar kuru paredzēts aizstāt iepriekš otrajā lasījumā atbalstīto 83.¹pantu „PSRS un nacistiskās Vācijas pret Latvijas Republiku īstenotās agresijas publiska noliegšana, attaisnošana, slavināšana un trivializēšana”.

Vēlos vērst uzmanību uz to, ka Tieslietu ministrija joprojām pilnībā uztur spēkā 2014.gada 24.februāra vēstulē Nr.1-11/743 pausto viedokli un argumentāciju par nepieciešamību KL paredzēt kriminālatbildību par PSRS un nacistiskās Vācijas pret Latvijas Republiku īstenotās agresijas publisku noliegšanu, attaisnošanu, slavināšanu vai rupju noniecināšanu.

Apakškomisijas piedāvātajā KL 74.¹panta dispozīcijā tiek paredzēta kriminālatbildība par genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu **vai īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma, tai skaitā PSRS vai nacistiskās Vācijas īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem, publisku noliegšanu, attaisnošanu, slavināšanu vai rupju noniecināšanu.**

Uzskatu, ka šāds KL 74.¹panta dispozīcijas papildinājums **ir nepieciešams un atbalstāms**, jo uzsver **tieši PSRS un nacistiskās Vācijas īstenotā** genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem publisku noliegšanu, attaisnošanu, slavināšanu vai rupju noniecināšanu, kas praksē atvieglos KL 74.¹panta interpretāciju un piemērošanu, jo viennozīmīgi norādīs uz šo divu režīmu pastrādātajiem noziegumiem pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem.

Vēršu uzmanību uz to, ka genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru un kara nozieguma definīcijas nav ietvertas KL 74.¹pantā, jo tās jau ir atrunātas attiecīgi KL 71.pantā „Genocīds”, 71.² pantā „Noziegumi pret cilvēci”, 72.pantā „Noziegumi pret mieru” un 74.pantā „Kara noziegumi”. KL 72.pantā **noziegums pret mieru** tiek definēts kā **brunotas agresijas plānošana, gatavošana, tās izraisīšana, piedalīšanās tajā**, kā arī kā agresīva kara

vešana, pārkāpjot Latvijas Republikai saistošus starptautiskos līgumus. Tas nozīmē, ka ar noziegumu pret mieru KL 74.¹pantā tiek aptverta arī bruņota agresija, ko īstenoja PSRS un nacistiskā Vācija.

Atgādinu, ka PSRS pret Latvijas Republiku īstentās bruņotās agresijas fakts tika atzīts ar **Augstākās padomes 1990.gada 4.maijā pieņemto deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”**, kurā minēts: „1940. gada 14. un 15. jūlijā okupētajā Latvijā politiska terora apstākļos staļiniskās PSRS valdības ultimātīvā nota ar prasību mainīt valdību un 1940.gada 17.jūnija **PSRS militārā agresija kvalificējama kā starptautisks noziegums**. Tā rezultāts bija Latvijas okupācija un Latvijas Republikas suverēnās valsts varas likvidēšana. Latvijas valdība tika izveidota pēc PSRS valdības pārstāvju diktāta. No starptautisko tiesību viedokļa šī valdība nebija Latvijas Republikas suverēnās valsts varas izpildorgāns, jo tā pārstāvēja nevis Latvijas Republikas, bet gan PSRS intereses”.

Latvijas Republikas Saeima 1996.gada 22.augustā pieņēma **Deklarāciju par Latvijas okupāciju**, kas noteic, ka Latvijas kā neatkarīgas valsts attīstību pārtrauca divu totalitāro lielvalstu – nacionālsociālistiskās Vācijas un komunistiskās PSRS 1939.gada 23.augustā noslēgtais neuzbrukšanas līgums (Ribentropa – Molotova pakts), kura mērķis bija sadalīt Eiropu ietekmes sfērās. Pārkāpjot starptautisko tiesību pamatprincipus, kā arī Latvijas un PSRS noslēgtos līgumus, **PSRS 1940.gada 17.jūnijā ar militāru spēku okupēja Latviju un nelikumīgi iekļāva (anektēja) to PSRS sastāvā**. Līdz ar to Latvijā tika ieviests PSRS politiskais režīms un tiesiskā sistēma. 1941.gada vasarā, sākoties Otrā pasaules kara darbībai Latvijas teritorijā, to **okupēja nacionālsociālistiskā Vācija**, kas iedibināja savu režīmu, veica deportācijas un citas represijas pret iedzīvotājiem, kā arī izmantoja Latvijas teritoriju citu okupēto valsts iedzīvotāju iznīcināšanai. **Otrā pasaules kara beigu posmā PSRS atjaunoja savu okupācijas režīmu Latvijā**.

PSRS, **īstenojot valsts agresiju** 1940.gada 17.jūnijā, aizskarot Latvijas suverenitāti, teritoriālo integritāti un politisko neatkarību, pārkāpa 1920.gada 11.augusta Miera līgumu starp Latviju un Krieviju, kura II pants cita starpā noteic, ka „*Krievija bez ierunām atzīst Latvijas neatkarību, patstāvību un suverenitāti un labprātīgi un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām suverēnām tiesībām, kuras piederēja Krievijai attiecībā uz Latvijas tautu un zemi kā uz bijušās valsts-tiesiskās iekārtas, tā uz starptautisko līgumu pamata, kuri še aprādītā nozīmē zaudē savu spēku uz nākošiem laikiem*”.

PSRS pārkāpa arī 1928.gada 27.augusta Kelloga-Briāna paktu, kura 1.pants noteic, ka līgumslēdzējas **Puses nosoda karu kā līdzekli starptautisku konfliktu risināšanai un no tā atsakās**.

1932.gada 5.februāra Līgums starp Padomju Sociālistisko Republiku Savienību un Latviju par neuzbrukšanu tieši noteic, ka līgumslēdzējas **Puses atsakās no savstarpējas agresijas aktu īstenošanas**, kā arī no spēka pielietošanas pret otras līgumslēdzējas Puses teritoriālo integritāti un neaizskaramību vai politisko neatkarību (līguma 1.pants). PSRS ultimāts Latvijai izvietot tā karaspēka daļas Latvijas teritorijā, kā arī jaunas valdības izveidošana pēc PSRS vienīgās partijas diktāta pret Latvijas tautas gribu uzskatāma par valsts suverenitātes, teritoriālās integritātes un politiskās neatkarības pārkāpumu. PSRS, **definējot agresijas aktu** 1933.gada 3.jūlijā Londonā parakstītajā Konvencijā par agresora definīciju starp Padomju Sociālistisko Republiku Savienību un Afganistānu, Igauniju, Latviju, Persiju, Poliju, Rumāniju un Turciju kā „bruņoto spēku iebrukumu citas valsts teritorijā, ar vai bez kara pasludināšanas” (līguma 2.panta 2.daļa), **patī 1940.gada 17.jūnijā ir īstenojusi agresijas aktu, ievodot savas karaspēka daļas Latvijas valsts teritorijā**. Turklāt 1933.gada 3.jūlijā Londonā parakstītās Konvencijas par agresora definīciju starp Padomju Sociālistisko Republiku Savienību un Afganistānu, Igauniju, Latviju, Persiju, Poliju, Rumāniju un Turciju 3.pants noteic, ka nekādi politiski, militāri un ekonomiski apsvērumi nevar kalpot par attaisnojumu līguma 2.pantā **īstentotajai agresijai**.

Arī 1939.gada 5.oktobra Savstarpējais palīdzības pakts starp Latviju un Padomju Sociālistisko Republiku Savienību, ar kuru līgumslēdzējas Puses apņēmušās sniegt viena otrai palīdzību, ieskaitot militāru, gadījumā, ja notiktu tiešs uzbrukums vai rastos uzbrukuma draudi no jebkuras Eiropas lielvalsts puses, **nedeva tiesības PSRS īstenot agresiju pār Latviju**, jo Latvijai nepastāvēja tiešs uzbrukums vai uzbrukuma draudi no nevienas Eiropas lielvalsts puses. Turklāt 1939.gada 5.oktobra Savstarpējā palīdzības pakta starp Latviju un Padomju Sociālistisko Republiku Savienību V pants paredzēja, ka „[...] pakta izvešana dzīvē nekādā ziņā nedrīkst aizskart Līdzēju Pušu suverenās tiesības, starp citu, viņu valsts iekārtu, saimniecisko un sociālo sistēmu un militāro rīcību”.

Agresija ir starptautiskām tiesībām **neatbilstoša spēka lietošana** pret citas valsts suverenitāti, teritoriālo neaizskaramību, ekonomisko vai politisko neatkarību, ko neattaisno paš aizsardzības nepieciešamība vai citi apstākļi, ko juridiski atzīst par izņēmumiem. Šī jēdziena pamatdefinīciju devusi ANO Ģenerālā Asambleja. 1974. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas rezolūcija Nr.3314 “Par agresiju” definē, ka **agresija ir** vienas vai vairāku valstu **bruņotā spēka pielietojums** pirmajiem pret citas valsts teritoriālo vienotību vai politisko neatkarību. Tas nozīmē, ka **izšķiroši nav tas, vai bruņotas agresijas rezultātā ir vai nav notikusi reāla karadarbība starp valstu armijām, bet tas, ka bruņotas agresijas, t.i. bruņotā spēka pielietojuma rezultātā ir notikusi vērsšanās pret valsts teritoriālo vienotību un politisko neatkarību.**

Minēto apstiprina **Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedumā (lietā Nr.2007-10-0102) konstatētais**, un proti:

„25.4. PSRS karaspēks Latvijas teritorijā ienāca bez formālas kara pieteikšanas. Latvijas valdība 1940. gada 16. jūnijā pieņēma PSRS valdības izteikto ultimātu un nolēma nepretoties. PSRS armijai ienākot Latvijā, neizcēlās tiešs militārs konflikts un liela mēroga bruņotu sadursmju nebija.

Tomēr, piemērojot starptautisko tiesību normas PSRS rīcībai pret Baltijas valstīm, jāņem vērā Nirnbergas tribunālā, kurā citastarp kā tiesneši un apsūdzību uzturētāji piedalījās arī PSRS pārstāvji, izteiktais vispārīgais viedoklis par starptautisko tiesību normu saturu Otrā pasaules kara laikā (*sk. D. Žalima viedokli lietas materiālu 10. sējuma 223. lpp.*). Satversmes tiesa uzskata par pieļaujamu šajā lietā piemērot Nirnbergas tribunālā izteiktās juridiskās atziņas, lai gan tribunāls vērtēja individuālo kriminālatbildību, bet Satversmes tiesa analizē PSRS valsts atbildību. Agresijas kā indivīda veikta starptautiska nozieguma apjoms ir vai nu identisks agresijas kā valsts izdarītas starptautiski prettiesiskas rīcības apjomam, vai arī šaurāks par to, bet būtu grūti iedomāties pretējo, proti, ka rīcība, par kuru paredzēta individuālā atbildība šajā jomā, būtu plašāka par valsts atbildību. Šo iemeslu pēc Nirnbergas tribunāla spriedums ir *mutatis mutandis* vai pat *a fortiori* piemērojams šajā situācijā.

Vērtējot PSRS rīcību pret Baltijas valstīm, jāņem vērā, ka līdzīgā kārtībā Vācija 1938. gadā savā teritorijā iekļāva Austriju un Čehoslovākijas daļu, ar draudiem, bez atklāta militāra konflikta panākot šo valstu pakļaušanu.

Satversmes tiesa secina, ka Nirnbergas tribunāls atzinis, ka vismaz kopš 1938. gada pastāv šāda satura starptautisko tiesību norma, jo tas atbilstoši šai normai vērtēja Vācijas rīcību.

Nirnbergas tribunāls atzina, ka Vācija pret minētajām valstīm ir veikusi agresijas aktus, lai gan ne starp Vāciju un Austriju, nedz arī starp Vāciju un Čehoslovākiju nebija bruņota konflikta. Nirnbergas tribunāls norādīja:

„Tribunālam ir izvirzīti argumenti, ka Austrijas aneksiju attaisnoja daudzu personu pārliecinoši paustā vēlēšanās, lai Austrija un Vācija apvienotos; ka abām tautām bija daudz kopīgu apstākļu, kas padarīja šo savienību par vēlamu, un ka galu galā šis rezultāts tika sasniegts bez asinsizliešanas.

Šie apstākļi, pat ja tie būtu patiesi, ir pilnīgi nesvarīgi, jo fakti skaidri pierāda to, ka mērķa sasniegšanai ir izmantotas agresoram raksturīgas metodes. Galīgais faktors bija Vācijas militārā varenība, kas tiku izmantota, ja būtu bijusi jebkāda pretošanās” (*International Military Tribunal for the Trial of German Major War Criminals judgement of 1 October 1946 // American Journal of International Law, Vol. 41, 1947, pp. 192 – 194*). Savukārt Latvijas iedzīvotāju vairākums nevēlējās Latvijas pievienošanu PSRS (*sk.: Note of K. Zarins, Latvian Envoy in London, Protesting against the Incorporation of Latvia into U.S.S.R. as being Unconstitutional and Illegal // Latvian – Russian Relations. Documents. Second printing. Lincoln: Augstums Printing Service, Inc., 1978, pp. 209 – 210*).

Tribunāls lietā *ASV pret Ernstu fon Veiczekeru un citiem* norādīja: „Gan attiecībā uz Austriju, gan attiecībā uz Čehoslovākiju pierādījumi liecina par to, ka iebrukumi bija naidīgi un agresīvi. [...] Nav saprātīgi pieņemt, ka karš jeb iebrukums otras valsts teritorijā, kuras iekarošana un izlaušanās notiek bez pretošanās, būtu jāvērtē labvēlīgāk nekā līdzīgs iebrukums, kuram izrādīta kāda militāra pretestība. Apstākļi, ka agresors bija spējīgs tik lielā mērā nomākt iekarotās valstis, ne vismazākajā mērā nemīkstina milzīgo agresiju, kas tika veikta” (*Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals. United States Government Printing Office, also Judgement, 11-13 April 1949, vol. XIV, p. 330*).

Nemot vērā šo praksi, var secināt, ka nepretošanās citas valsts iebrukumam nebūt nenozīmē, ka šāds iebrukums nav noticis.

Latvijas gadījumā tomēr jāņem vērā, ka notika arī bruņotas sadursmes. 1940. gada 15. jūnijā, provocējot Latvijas valdību, PSRS robežsargi uzbruka 3. Abrenes bataljona otrajai un trešajai sardzei, proti, notika t.s. Masļenku incidents (*sk.: Feldmanis I. Molotova – Ribentropa pakts un Latvija // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. 1. sējums. Latvija Otrajā pasaules karā. Otrais izdevums. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2007, 29. – 30. lpp.*). Aizstāvot Latvijas valsts robežu, gāja bojā Latvijas robežsargi un viņu ģimenes locekļi. No Masļenku rajona PSRS robežsargi kā ķīlniekus aizveda 10 robežsargus un 27 privātpersonas (*sk.: Gore I., Stranga A. Latvija: neatkarības mīkstrēslis, 112. – 113. lpp.*). Šīs sadursmes uzskatāmi raksturo vispārējo agresīvo PSRS karaspēka ieviešanas tiesisko un faktisko kontekstu.

Vērtējot Latvijas valdības piekrišanu PSRS karaspēka ieviešanai, jāņem vērā šīs piekrišanas izteikšanas vēsturiskais konteksts. Neilgi pirms ultimāta pieteikšanas PSRS bija lietojusi spēku pret Poliju un Somiju. PSRS karaspēks paralēli tika ievests Lietuvā bez tās prezidenta piekrišanas (*sk.: Ziemeļi I. State Continuity and Nationality, pp. 20 – 21*). PSRS vienlaicīgi izteica prasību nomainīt valdību un tādējādi pārkāpa līgumsaistības neiejaukties Latvijas iekšējās lietās. Tāpat jāpatur prātā vēlākās vienlaicīgi veiktās Baltijas valstu aneksijas 1940. gada jūlijā un augustā, kā arī deportācijas kā noziegumi pret cilvēci 1941. gada jūnijā. Par īpaši pārliecinošu argumentu tam, ka Latvijas valdības atteikšanās piekrist PSRS ultimātam nebūtu apturējusi PSRS karaspēka ieviešanu, uzskatāma PSRS rīcība pret Lietuvu. Lietuvas prezidents Antans Smetona atstāja savu valsti, nedēvis piekrišanu PSRS karaspēka ieviešanai, taču tas nekādā ziņā nemainīja notikumu gaitu attiecībā uz Lietuvu (*sk. lietas materiālu 11. sējuma 67. lpp.*). Doktrīnā ir vispārīgi atzīts, ka 1940. gada jūnijā notika agresīvs karš (pārkāpjot noslēgtos starptautiskos līgumus) pret Baltijas valstīm, PSRS armijai

tajās iebrūkot un tās militāri okupējot (sk.: Cassese A. *Balancing the Prosecution of Crimes against Humanity and Non-Retroactivity of International Criminal Law // Journal of International Criminal Justice*, 2006, pp. 410, 414; Marek K. *Identity and Continuity of States*, pp. 389 – 391; Stern B. *La succession d'États // 262 Recueil des Cours de l'Académie de Droit International*, 1996, p. 45).”

Minētajā Satversmes tiesas spriedumā ir atzīts, ka **PSRS prettiesiski lietoja spēku pret Latviju, t.i., veica agresiju, pārkāpjot starptautisko līgumu normas**, kā arī atzīts, ka PSRS īstenoja no prettiesiskās agresijas izrietošu prettiesisku Latvijas valsts okupāciju.

Ievērojot minēto, ir atzīstams, ka **apakškomisijas piedāvātajā KL 74.¹panta redakcijā ar noziegumu pret mieru tiek aptverta arī PSRS un nacistiskās Vācijas īstenotā agresija pret Latvijas Republiku un tās iedzīvotājiem, un ja tā tiek publiski noliegta, attaisnota, slavināta vai rupji noniecināta, tad personai pēc minētā KL panta iestāsies kriminālatbildība.**

Vienlaikus vēršu uzmanību, ka termini „okupācija” un „aneksija” ir starptautisko humanitāro tiesību termini, kas seko agresijai, bet var arī nesekot. No tiesību viedokļa okupācija vai aneksija ir autonomas tiesību režīms no citas starptautisko tiesību nozares, ne no spēka lietošanas nozares, kāda ir agresija. Tādējādi saskaņā ar KL 74.¹pantu apakškomisijas piedāvātajā redakcijā netiks paredzēta atbildība par okupācijas vai aneksijas fakta, bet gan par PSRS vai nacistiskas Vācijas veiktās agresijas pret Latvijas Republiku publisku noliegšanu, attaisnošanu, slavināšanu vai rupju noniecināšanu.